

Mokrzecki, Lech

"Wybitni ludzie dawnego Torunia", pod red. Mariana Biskupa, Warszawa-Poznań-Toruń 1982 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 29/1, 215-217

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dujemy również wzmianki o Uniwersytecie Wileńskim oraz o recepcji dzieł Kopernika na Łotwie. Autor pisze także o Polakach studiujących lub pracujących naukowo w Ryskim Instytucie Politechnicznym. Wspomina między innymi wybitniejszych Polaków-wychowanków tej uczelni: generała Władysława Andersa, prezydenta RP — Ignacego Mościckiego, znanych profesorów uczelni polskich: Romualda Cebertowicza, Stanisława Kontkiewicza, Józefa Miłkowskiego-Pomorskiego, Czesława Skotnickiego, Edmunda Załęskiego, Jana Zawidzkiego. Z Polaków-profesorów Ryskiego Instytutu Politechnicznego wymienia: wspomnianego już Mieczysława Centnerszwer, Wiktora Ehrenfeuchta, Waldemara Fiszera, Benedykta Wodzińskiego.

Warto wreszcie wspomnieć o 72 ilustracjach, które uzupełniają i wzbogacają wizualnie tekst. Są to zdjęcia budynków, unikalnych dokumentów archiwalnych, karty tytułowe dzieł, portrety uczonych, różne fotografie grupowe, reprodukcje medali itp.

Jerzy Róziewicz
(Warszawa)

Wybitni ludzie dawnego Torunia. Pod redakcją Mariana Biskupa. Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Prace popularnonaukowe nr 32. Warszawa—Poznań—Toruń 1982 Państwowe Wydawnictwo Naukowe s. 371.

Dzięki inicjatywie zespołu uczonych skupionych wokół TNT ukazała się w przededniu nadchodzącej 750 rocznicy nadania Toruniowi praw miejskich cenna publikacja pt. *Wybitni ludzie dawnego Torunia*, której redaktorem jest prof. M. Biskup. Jest to zbiór 54 dość obszernych biogramów pióra 26 autorów reprezentujących różne specjalności i kierunki zainteresowań. Z wielkim zadowoleniem należał odnotować wydanie powyższego tomu przybliżającego sylwetki wielu mieszkańców miasta, którzy wyróżnili się w nauce, kulturze czy innych dziedzinach życia. Nadal istnieje jednak potrzeba przygotowania obszernego wydawnictwa poświęconego ludziom pochodzącym z Torunia, a zasłużonym dla Pomorza bądź całego kraju. Ułatwi to i przyspieszy opracowanie także w Toruniu, wzorem innych ośrodków polskich, historii miasta, które odgrywało przecież w przeszłości doniosłą rolę w dziejach kraju.

Przykładem podobnej inicjatywy mogą być opublikowane już dwa tomy *Historii Gdańska* czy też wydawana od lat — z udziałem uczonych toruńskich — synteza poświęcona przeszłości całego Pomorza.

Obecnie na etapie pierwszych prac redakcyjnych znajduje się *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, zapewne więc wiele osób pominiętych z konieczności w prezentowanej książce znajdzie tam swoje miejsce. Wiadomo też, że w Gdańsku od lat redagowane są biograficzne tomiki *Pomorza Gdańskiego*, przeto można się zastanawiać, czy słusznym było w paru wypadkach ponowne uwzględnienie tych samych nazwisk, w dodatku czasami osób mniej znaczących, a przy tym opracowanych przez tych samych autorów. Nie można więc się dziwić, że sposób ujęcia tekstu jest z konieczności zbliżony do wcześniejszych wydań. Przykłady łatwo przytoczyć porównując biogramy zamieszczone w *Wybitnych ludziach dawnego Torunia* oraz w zeszytach nr 10 i 14 *Pomorza Gdańskiego* — wydrukowanych w latach 1977 i 1982.

Wiadomo jednak z praktyki, że nie wszyscy zainteresowani przeszłością Pomorza docierają do wspomnianych pozycji, dlatego też powtórzenie życiorysów osób szczególnie zasłużonych w dziedzinie polityki, gospodarki, kultury, nauki czy oświaty w kilku podobnych wydawnictwach ułatwia upowszechnienie wiedzy

o nich wśród szerszych kręgów czytelników. I z tego punktu widzenia należy z tym większą satysfakcją odnotować ukazanie się kolejnego tomu służącego głębszemu poznaniu przeszłości Prus Królewskich i całego Pomorza.

Budzi również uznanie stanowisko władz miasta — tak życzliwe dla wielu inicjatyw naukowych. Wiadomo bowiem, że z okazji jubileuszu Torunia ukazało się już dzięki staraniom TNT i poparciu ojców miasta kilka pozycji poświęconych przeszłości Torunia w różnych okresach, a dalsze są w przygotowaniu.

Wstęp pióra M. Biskupa wyjaśnia zasady przyjęte w toku prac redakcyjnych, które zostały zresztą z całą konsekwencją zrealizowane. Książka traktuje niekiedy wprawdzie bardziej o zasłużonych niż wybitnych mieszkańcach, ale zdecydowana większość zamieszczonych biogramów uzasadnia wybór właśnie takiego tytułu. Uwzględniają one 54 sylwetki osób urodzonych w Toruniu, uczących się lub niekiedy tylko luźno z miastem związanych przez swą dość krótkotrwałą działalność.

Przyjęcie elastycznego kryterium pozwoliło na stosunkowo swobodny wybór postaci, zgodny z odczuciem zespołu autorskiego, chociaż czasem w różnym stopniu związanych z życiem miasta i o zasługach trudno porównywalnych. W omawianym tomie najwięcej miejsca przeznaczono dla znanych i zasłużonych w skali kraju reprezentantów nauki i kultury (27 biogramów), następnie działaczom polityczno-społecznym (18), a spośród pozostałych grup wybrano od trzech do jednego przedstawiciela.

Uważne przestudiowanie ich życiorysów dostarcza bogatych materiałów do ogólniejszej oceny najbardziej znaczących kierunków przemian w różnych dziedzinach życia na przestrzeni wieków. Z zamieszczonych informacji można wysnuć wnioski o ówczesnych kontaktach naukowych, dowiedzieć się, dokąd udawano się na studia, skąd czerpano wzorce światopoglądowe i jakie postawy propagowano. Wykazano, że wybitne jednostki, zwłaszcza w nowszych czasach, prezentowały nieraz odmienne orientacje polityczne, ale zawsze wzorowo i z wielkim zapalem starały się wykonywać przyjmowane często dobrowolnie obowiązki. Dlatego też biograficzny tom jest nie tylko cenny jako źródło do poznania przeszłości historycznej, lecz także i wzorców osobowych godnych naśladowania.

Kolejność uszeregowania poszczególnych biogramów została wyznaczona przez daty urodzin, zaś przewidywana objętość tekstu wahała się w granicach 4—9 stron, dzięki czemu zachowano proporcje w przedstawianiu danych biograficznych, kierunków działalności, jak i zasług. Z pewnością szkoda, że pominięto wyróżniających się przemysłowców; również wielu wybitnych muzyków i ludzi teatru, związanych z Toruniem, zasługiwałoby na omówienie. Zawsze jednak, gdy trzeba dokonywać ostrej selekcji, nie udaje się spełnić życzeń wszystkich, zachować idealnych proporcji i stąd czasami otrzymany obraz nie może w pełni adekwatnie przedstawić dorobku miasta we wszystkich dziedzinach.

Opracowując życiorysy kolejnych osób zrezygnowano z podawania nadmiaru informacji szczegółowych, gdyż starano się ukazać przede wszystkim ich poglądy, warunki — w jakich żyli, studiowali i pracowali oraz rezultaty, jakie osiągnęli dzięki włożonemu wysiłkowi, zdolnościom czy talentowi. Niewątpliwie sposób ujęcia biogramów oddaje walory pisarstwa naukowego poszczególnych autorów, chociaż wyraźnie widać i trud redaktora w udanej próbie ujednoczenia zakresu informacji o tylu nieprzeciętnych ludziach. Nie było to zadanie łatwe, gdyż niektórzy piszący opierali się na wynikach własnych badań źródłowych, inni korzystali z cudzego dorobku — analizując go z różnych punktów odniesienia i dochodząc zwykle do wyważonej wizji opisywanych postaci.

W książce uwzględniono ludzi żyjących od XV w. aż do czasów współczesnych (ostatni zmarli w 1975 r.), stąd podkreślenie w tytule słowa „dawnego To-

rumia” jest nieco mylące. Dużą zaletą zaś jest, iż na tle przeprowadzonej charakterystyki kolejnych sylwetek wyraźnie zarysowała się rola miasta w poszczególnych okresach na mapie społecznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowej całego kraju, a równocześnie wzbogaciła się nasza wiedza o wiele informacji odnoszących się do różnych dziedzin z przeszłości Polski.

Zwraca uwagę staranna szata graficzna, dobre reprodukcje sztychów i fotografii oraz dość wysoki nakład (10 tys. egz.), aczkolwiek i tak nie zaspokoi on wszystkich potrzeb. Natomiast odczuwa się brak dodatkowego spisu treści w układzie alfabetycznym, który ułatwiłby orientację i szybsze dotarcie do życiorysów interesujących poszczególnych czytelników.

Lech Mokrzecki
(Gdańsk)

O KSIĄŻCE GABRIELA BRZĘKA DWUGŁOS

Gabriel Brzęk: *Benedykt Dybowski. Życie i dzieło*. Lublin 1981. Wydawnictwo Lubelskie s. 447 ryc. 66 indeks osób, indeks nazw geograficznych, streszcz. rosyjskie i angielskie.

1.

Autor jest profesorem hydrobiologii Akademii Rolniczej w Lublinie. Jego pasją życiową jest jednak historia zoologii, której poświęcił znaczną część swego życia. Opublikował m.in. w dwóch jakościowo różnych edycjach biografię Krzysztofa Kluka (1956 i 1976), trzyczęściową monografię pt. *Historia zoologii w Polsce do r. 1918* (lata 1947—1953), monografię *Złoty wiek ornitologii polskiej* (1959 r.) i wiele bardzo interesujących artykułów.

Najnowsza książka prof. Brzęka o Dybowskim jest przykładem nie słabnącej pracowitości Autora. Jej treść przekonuje nas o znacznie pogłębionym warsztacie historycznym i — co jest tego konsekwencją — rozumieniu warunków, w jakich działał tytułowy bohater opowieści. Popularnonaukowa książka o Kluku, wydana w 1956 r., raziła czytelnika używanymi nadmiernie określeniami typu: „ciemnoszlacheckie masy”, wśród których przyszło działać dzielnemu proboszczowi z Ciechanowca. W najnowszej książce zupełnie nie odnajdujemy uproszczeń podobnego typu. Opracowanie jest bowiem rzeczową relacją o życiu i działalności wybitnego zoologa, a zarazem próbą oceny wartości jego dorobku twórczego.

Książkę G. Brzęka o Dybowskim wydano w 5-tysięcznym nakładzie. Była ona swoistym bestsellerem, gdyż zniknęła z księgarni w ciągu kilku dni. Jak na książkę naukową o dawnym przyrodniku polskim — to doprawdy sukces! Czytelnicy, z którymi rozmawiałem, wyrażali się nadzwyczaj pochlebnie o tej publikacji. Trafiła ona zarówno do zainteresowanych zoologią, jak i do osób mających skromną wiedzę przyrodniczą.

Po ostatniej wojnie wydano kilka książek o Benedykcie Dybowskim. Przeważnie były to jednak opracowania popularne. Każda z tych książek zawierała jednak pewien ładunek wiedzy o osiągnięciach badacza Bajkału. Tak np. Janusz Domaniewski w 1954 r. opisał niektóre osiągnięcia zoologiczne Dybowskiego; Jadwiga Chudzikowska i Jan Jaster w obszernej opowieści pt. *Tajemnica świętego morza, czyli Benedykta Dybowskiego żywot nieurojony* (1957 r.) skoncentrowali się niejako na przygodowym aspekcie badań zesłańca; Andrzej Trepka w szkicu *Benedykt Dybowski*, wydanym w 1979 r., eksponował znaczenie działalności tytułowego bohatera we Lwowie. Jedyna książka naukowa pióra Krystyny Kowalskiej i Anny Mikłaszewskiej-Mroczkowskiej z 1960 r. nosiła tytuł mówiący o jej treści: *Benedykt Dybowski. Materiały biograficzno-bibliograficzne. Część I. Dalsza*